

Helleniläinen urheilu

Kirj. —s.

Etelän ihanassa Kreikassa virtaa Alfeios-joki. Siihen yhtyy sivulta pienempi Kladeos. Näiden muodostamalla kulmakkeella on kuuluisa Olympian laakso. Sen yhdellä sivulla kohoaa Kronion-kukkula ja sylissä lepää lempeä Altis-lehto.

Tämän tenhoisan seudun on kansa luullut olevan jumalillekin mieluisan. Se on uhrannut siellä heille ja rakentanut sinne alttareja. Siellä luultiin olleen Kronoksen voimakkaan pojan, Zeus-jumalan kisakentän. Toiset jumalat olivat koetelleet siellä pidetyissä kilpailuissa voimiaan. Esim. oli Apollon voittanut Hermeksen kilpailussa, jona Areksen nyrkkitaistelussa. Olympialaiset kisat olivat siten jumalallista alkuperää. Jopa lie niitä sanottu Zeuksen pojan Herakleen järjestäviksi. Toiset arvelevat kuitenkin, että tuo Herakles oli vain joku maallinen nuori mies.

Jumalien kanssa kilpailivat kuninkaat tuosta alkamiskunniasta. Tarut kaunistelevat sillä yhtä ja toista. Pisan kuningas Oinamaos oli kuullut ennustuksen, että hänen oma vävyensä tulisi hänen surmansa syyksi. Hän pani ehdon: kuka voittaisi hänet kilpa-ajoissa, se saisi hänen tyttärensä Hippodameian ynnä valtakunnan, mutta ken hävi-

äisi, sen hän lävistäisi miekallaan. Pelops lähti kilpailemaan, lahjoi kuninkaan ajopojan, tämä petti ja kuningas hävisi sekä vaipui kuoli-aana maahan. Pelops otti hänen tyttärensä ynnä järjesti Zeuksen kunniaksi loisteliaat kisat.

Olympialaisten ohella oli Kreikassa muita kuuluisia kilpailuja, kuten pythialaiset Delphissä, istmealaiset, nemealaiset ja athenalaiset. Tarut verhoavat useiden niidenkin alkua. Apollon oli voittanut lohikäärmeen Python, siitä pythialaiset. Athenalaisten tarusankari Thesevs oli perustanut athenalaiset.

Varmempia tietoja on olympialaisista yhdeksänneltä tai kahdeksänneltä vuosisadalta e. Kr. Tällöin olivat kisat siellä jo yleisiä. Peloponneson eri valtioiden välillä oli jo sopimus niistä. Koko Elis maakunnassa, jossa Olympia on, piti olla kisojen aikana "jumalan rauha"; ken rikki sen, sai maksaa suuret sakot. Vihdoin vuodesta 776 e. Kr. tiedetään, että siitä alkaen ruvettiin pitämään olympialaisia joka neljäs vuosi. Ne otettiin aikanimityksessään huomioon. Toisilla seuduilla oli lisäksi runsaasti kilpailuja, joista useat olivat yleisluonteisia. Esim. Athenassa

pidettiin joka olympiaadin kolmantena vuotena yleisathenalaiset kisat ja vuosittain pienet.

Mainittuina vanhoina aikoina olivat siis kilpailut paljon käytännössä Kreikassa. Niissä oli aikansa taloudellisen ja yhteiskunnallisen elämän painamia tapoja mukana. Helleniläisten ei muka sopinut kilpailla "barbarien" kanssa. Orjia, joiden työstä omistavat imivät, ei myöskään sopinut laskea mukaan. Naiset oli kuoleman uhalla kielletty tulemasta miesväen otteluihin. Naisilla oli toki omia kisoja ja kilpailuja.

Kilpailuaineita oli runsaasti. Tuhatkunta vuoden kuluessa jäi niistä epäilemättä joitakin pois ja uusia otettiin käytäntöön. Vanhemmilta ajoilta lienevät sotataittoa edistäneet. Näihin kuului juoksu täysissä sotatamineissa. Myöhemmin väheni tämän harjoituksen merkitys ja myös kilpailijain kannettavien tavarain paljous. Pidetttiin enää vain kilpi ja kypärä mukana.

Eräät hevoskilpailut kuuluivat myös vanhempiin lajeihin. Niitä suoritettiin erikoisilla radoilla, joita sanottiin hippodromeiksi. Kaikki ne radat ovat hävinneet. Nykymaailma ei tiedä, minkälaisia ne olivat. Ehkä vain sangen yksinkertaisia. Ajettavan radan molemmissa päässä oli pylväät, joiden taite oli huristettava. Radan ympärys lie ollut 1,538,16 metriä, ajettava matka 1,153,62 m. Ylimykset, rikkaat ja ruhtinaat, aina Vähästä Aasiasta ja Sisiliasta asti lähettivät upeita hevosiaan ja vaunujaan voittamaan mainetta ja seppeleitä. Ajoa suoritettiin myös nelivaljakoilla. Se oli usein hurjaa. Siitä on kuvaus: Ajajien keveät ja kirjavat puvut liehuvat tuulessa. Tomu peittää hevoset ja ajopelit. Hevoset lisäävät kaksinverroin vauhtiaan ja melkein hurjistuvat, kun

lähenevät maalipaalua. Vaunuja kääntyy pois suunnaltaan, heittäytyy toisiinsa, pirstautuu, syöksyy pirstaleita vastaan tai alas hippodromin vieressä olevaan syvänteeseen. Häikäilemättömmimmätkin ajopojat kalpenevat nähdessään tuon onnettomuutta ennustavan paalun, jonka ympäri heidän on kierrettävä 12 kertaa. — Sofoklen Elektra kertoo, kuinka Orestes ajoi paaluun, paiskautui maahan, sotkutui ohjaksiin, joissa täyttä vauhtia kiitävät hevoset laahasivat häntä.

Voittoa pidettiin kuitenkin niin suuriarvoisena, että mahtavien valtaherrojenkin teki mieli sitä. Syrakusan tyrannin Dionysioksen sanotaan myös kilpailleen. Hän oli tehnyt kreikkalaisille paljon pahaa. Kreikkalaiset tekivät sopimuksen, että he ajavat tuon tyrannin vauhtuun rikki, ja estivät hänet saamasta palkintoa. — Keisari Nero oli viekkaampi, hän lahjoi tuomarit 250,000 drachmalla ja sai palkinnon.

Laajemmille kansalaiskerroksille soveltuvat mieskohtaiset kisat ja harjoitukset olivat tietysti suuremmasta merkityksestä ihmisten ruumiillisille ja henkiselle kehitykselle sekä helleniläiselle sivistykselle. Niitä lie tiedossa noin 1,000 vuoden ajalta. Näin pitkänä voimailukautena on luonnollisesti tapahtunut edistystä ja taantumusta. Saavutukset olivat useissa suhteissa aivan erinomaisia.

Lähinnä on pantava merkille, että voimailu pidettiin Kreikassa tärkeänä kasvatukseen, jonka hyväksi kannatti uhrata älyä, voimia ja varoja. Jo poikasille opetettiin sitä. Heitä varten oli tehty erikoisia harjoittelupaikkoja. Niillä oli nimenä palestra. Tavallisesti nelioon muotoinen piha (Olympiassa olevan sivumitta 66 metriä), sen ympärillä puku- ym. huoneita. Mitanauhoja, öljyä, pesuaineita oli

saatavissa. Toisen omaisuus suojeltiin hyvin. Solonin Athenaan teettämässä palestrassa oli julma sääntö, että se rangaistaan kuoleamalla, joka on vienyt 10 drachmaa arvokkaamman toisen kapineen.

Palestroissa opetettiin varsinkin painia ja hyppyjä, tietenkin muuta voimailua lisäksi. Niitä mainitaan oikein kouluiksi.

Nuorukaiset olivat kai saaneet aluksi harjoitella missä sattui. Aikaa myöten laitettiin heille hyvät temmellyspaikat. Niissä olivat he tavallisesti alasti. Alaston on kreikkaksi gymnos. Siitä nimi gymnasion paikalle, jossa voimailtiin. Siinäkin oli joko nelion tai suoran suunnikkaan muotoinen piha varsinaiseksi voimailutantereeksi, sen ympärillä pylväsrivistöä ja huoneita; näissä puku-, voitelu- ja kylpyhuoneita, sitäpaitsi peitettyjä käytäviä, joissa harjoiteltiin eräitä liikkeitä, ja usein myös erikoinen sali efebeille eli asevelvollisuusijässä oleville nuorukaisille. Näissä gymnasioissa harjoiteltiin painia, nyrkkitaistelua, hyppyjä, heittoja ym. Myöhemmin oli niissä lukusaleja ja kirjastojakin. Gymnasiotkin kehittyivät oppilaitoksiksi, joista tuo sana lie siirtynyt monien maiden herraskoulujen nimeksi.

Palestroja ja gymnasioita saattoi siis olla samoilla paikkakunnilla. Niiden lisäksi oli suuria kilpailuja varten erikoinen kenttä stadion. Olympiassa oli tämä nelikulmainen, pitemmät sivut 212 metriä, lyhemmät 29 metriä, keskeltä vähän leveämpi. Lähellä näitä rajoja, noin 1 m. päässä, oli ulkopuolella kivinen uurna, jossa oli vettä yleisön ja voimailijain juotavaksi. Vielä ulompana paikkoja katsojille. Istumasioja ei aikaisemmin ollut muille kuin aivan lähäisille ihmisille. Myöhemmin laitettiin ympärille suuret maavallit, niille istumapaikkoja noin 40,000. Kat-

somaan mahtui kaikkiaan 70,000. — Stadionin juoksurata oli 600 olympialaista jalkaa — 192,27 metriä pitkä. Athenan stadion oli miltei vielä mahtavampi. Sen toinen pää oli kulmikas, toinen pyöristetty. Arena 205 m. pitkä ja 33 leveä, rata 178 metriä. Katsojia mahtui noin 50,000. — Delphin stadion oli myös kookas ja kuuluisa.

Näitä laitoksia oli saatu osaksi yhteisillä toimenpiteillä osaksi yksityisillä. Mainitaan joku upporikas, joka tuhlaten työnsi varoja niihin. Kaikki se osoitti, kuinka erinomaisen korkeassa arvossa voimailua pidettiin. Harjoittelijoille oli se arvaamattomaksi eduksi. He saivat, palestroissa, gymnasioissa ja stadioneilla sopivat tilat sekä mukavat harjoitteluvälineet. Alasti saivat he liikehtiä etelän leppeden tuulien hengähdellessä ja päivän kultasäteiden hyväillessä. Hieronnat pitivät lihaksia notkeina, öljyt estivät ihon karsiutumasta paah-teessa. Erikoisilla hankauksilla pidettiin ruumiin pintaosia elinvoimaisina. Pesuilla huolehdittiin puhtaudesta. Puhdas ilma oli hengitettävänä öölläkin, jolloin asuskeltiin voimailupaikalla tai sen lähellä teltoissa.

Huolelliset harjoitukset ja sovelias elintapa olivat tietysti pääosat voimailijain kehityksessä. Kilpailuissa saatiin sitte nähdä, kuinka erinomaisiin tuloksiin oli kunakin aikana ja kussakin voimailulajissa päästy.

Kilpailuja oli paikallisia, isompien alueiden yhteisiä ja vihdoin yleishelleniläisiä, näitäkin useassa eri paikassa, kuten Olympiassa, Athenassa ja Delphissä. Olympialaisia valmisteltiin eräinä aikoina suuremmoisesti. Pitämissä määrätin kulkusia ennen. Ilmoittajia eli airueita lähetettiin kaukaisiinkin seutuihin; yksi meni aina Mustan meren seuduille, toinen

itään saaristoon, Vähään Aasiaan, Egyptiin ja Syriaan ja kolmas länteen Italiaan, Sisiliaan, Galliaan ja Espanjaan asti. Nämä lähetit otettiin kaikkialla juhlallisesti vastaan.

Itse kisoja varten oli muodostettava monihaarainen virkailijajärjestö. Tehtävien hoitamista pidettiin hyvin kunniakkaana. Ylimmät toimihenkilöt valittiin sentähden hienoimmista perheistä. Erään selostelun mukaan oli etunenässä kolme "thekollia", joista kukin hoiti virkaa yhden kuukauden. Kullakin heillä oli apulaisena "spondofori", jotka valvoivat eri valtioiden välillä tehtyjä ja vannottuja olympialaissopimuksia. Heitä lähinnä olivat "hypospondoforit". Sarjoja jatkui. Tarvittiinhan sihteerejä, juhlamenojen ohjaajia, soitattajia, balettimestareita pyhiä tansseja järjestämään, kyökkimestareita, maalareita, muurareita ym.

Palkintotuomarit valittiin arpomalla Elisin heimoista. Heillä oli nimi "hellanodikai", johtunut siitä, että he saivat tuomita kaikkia hellenejä. Aikaisemmin lienee heitä ollut pari, myöhemmin 9, vihdoin 10. Heidät asetettiin jo kuukausia ennen kisoja, syystä kun heidän oli perehdyttävä moniin monimutkaiisiin kilpailusääntöihin ja valottava viimeisteleviä harjoituksia. Itse kilpailussa piti heitä olla vähintään kolme läsnä kussakin ratkaisussa. Läsnäolevien tuomarien päätös oli muuten sitova, mutta voitiin vedota olympialaisen lautakunnan ratkaistavaksi.

Tuomareilla oli virantoimituksissa yllä komeat purpuranpunaiset viitat ja sepeleet päissä.

Kisat olivat aikaisemmin tietenkin yksinkertaisemmat. Kestivät vain päivän. Myöhemmin piti osanottajiksi pääsevien saapua jo 30 päivää ennen harjoituksiin. Yleisöä saapui itse kisoihin mitä loisteilainta. Eri valtioiden edustajat

koettivat voittaa toisensa komeudessa. Ensimmäinen päivä kului melkein juhliin. Toimitettiin jumalain palvelukset uhrauksineen. Otettiin raastuvassa juhlalliset valat; osanottajat vakuuttivat täyttäväänsä kelpoisuusehdot ja sitoutuivat kilpailemaan käyttämättä petosta. Hyväksytyt nimet ilmoitettiin valkoisella taululla (levkoma). Heidät jaettiin kahteen ikäluokkaan. Varsinaisia kilpailuja ei liene tapahtunut kisojen ensimmäisenä päivänä, ellei runnuttajain ja kenttäairueiden, jotka valittiin kilpailulla vuodesta 396 e. Kr. alkaen. Seuraavana neljänä päivänä olivat muut kilpailut. Plutarkos mainitsee, että ne olisi alettu poikain kilpailuilla. Eräessä löydetyssä papyruslevyssä on järjestys: 1. juoksu stadionissa, 2. pentathlon (viisiottelu), 3. paini, 4. nyrkkeily, 5. pankration (painin ja nyrkkeilyn sekainen ottelu), 6. poikasten kilpailu, 7. asejuoksu, 8. kilpa-ajo, 9. ratsastus. Järjestyksestä ei ole varmaa tietoa. Hellanodikeilla oli lupa muuttaa sitä.

Kisat alkoivat aikasin aamulla. Purpuraviittaiset ja seppelpäiset tuomarit marssivat kilpailijain kanssa stadioniin. Katsojapaikat olivat jo täynnä. Airut huusi kunkin kilpailemaan ryhtyvän nimen sekä isän ja kotipaikan nimet. Samaten julistettiin voitto juhlallisesti.

Kilpailulajeista pidettiin juoksua tärkeinnä. Se järjestettiin stadionin radan pituuden mukaan. Juostiin nopeasti se kerran päästä päähän, siis yksi stadio, noin 180 à 190 m. Se oli *d r o m o n*. Vielä tavallisempi oli juoksu päähän ja sieltä takaisin eli *d i a u l o s*. Kestävyysjuoksun matkoina oli 7, 12, 20 jopa 24 stadiota, siis ne kaikki alle 5,000 metrin. Juoksijat olivat aivan alasti, paljasjaloin ja paljaspäin. Ensin oli käytetty verhoa,

mutta 15:ta olympiaadina (720 e. Kr.) pudotti eräs Orsippos sen satumalta pois ja sai sen takia voiton; sen jälkeen seurasi toiset esimerkkiä. Lyhyiden matkojen juoksijat viuhtoivat käsiään vimmatusti, pitkillä pidettiin kyynäsvarret vaakasuorassa ja sormet käppyrässä. — Asejuoksun matka oli 2 stadiota. — Viisiotteluun, joka kai seurasi juoksun jälkeen, kuului juoksu (kai yhden stadion), hypäys, kiekonheitto, keihäänheitto ja paini. Kolme voittoa lienee riittänyt, ehkä oli ehtona, viisiottelun voittajalle. Hypättiin ainoastaan pituutta; seiväshyppyä ei ollut, paitsi mitä keihään avulla hypättiin hevosen selkään, eikä korkeushyppäystä missään muodossa. Pituushyppäyksessä pidettiin käsissä metalli- tai kivipainoja, n. s. halteres. Hyppäys suoritettiin kovalta paikalta, baterilta, ja alastulo tapahtui pehmemmettyyn maahan. Valvoja seiso vieressä pitkä vapa kädessään ja piti huolta, että lähtö tapahtui määräviivan takaa. Hyppäystä seurasi soitto, tavallisesti huilun luritus. — Kiekko oli Homeron aikana kivistä, myöhemmin pronssista. Sen painoa ei tunneta. Jotkut olettavat sen olleen vähän yli 2 kg., joskus vähemmän. Heitto tapahtui rajoitetulta alalta (balbis), joka lie ollut 80 cm. pitkä ja 70 leveä. Heittäjä hipasi ensin kiekkoa hiekassa. Balbisella asetti hän oikean jalan vasenta edelle, nosti kiekkoa ylös molemmiin käsiin, sai vauhtia, niin että se pysyi oikean käden alapuolella, kun hän sillä ruumista heilauttaen sinkautti. Phaylloksen sanotaan heittäneen yli 100 metriä. — Heitto keihäs oli kevyt, akontion, sen päässä usein vain pyöreä palloke antamassa painoa, lähellä keskustaa heittohihna, amentum, jolla voitiin lisätä matkaa ainakin kaksinkertaiseksi. Hihnan silmukkaan

pistettiin joku sormi, heittäessä annettiin hihnalla vauhtia, se kiertyi pois ruuvikierteestä keihään ympäriltä ja pani keihään kierivään liikkeeseen. Keihäs oli tähdäty maaliin — pituusheitossa ei sillä kilpailu. Painia suoritettiin sääntöjen mukaan. Sitä sanotaan olleen kahta lajia. Toisessa heitettiin vain seisaalta. Toisessa jatkettiin vastustajan kaaduttuakin. Voitettuna pidettiin painija, jonka varsi, lonkka, selkä tai hartia oli sattunut kolme kertaa maahan. Jos molempien sattui yhtä monasti, ei otettu lukuun. Liikkeiden kauneuteen kiinnitettiin myös huomiota. Kun poikanen Kratinos sai olympialaisissa painiseppeleen, annettiin liikkeiden sirouden takia hänen opettajalleen lupa asettaa kuvansa voittajan kuvan viereen Olympian lehtoon. Nyrkkeilyä ei nyrkkien ympäri oli käärittynä remmejä. Iskut saattoivat jättää pysyviä merkkejä. Tätä voimailua pidettiin järkeä kehittäväenä. Viisauden jumala Apollon oli muka voittanut sillä sodan jumalan Areksen. Erään Stratofonin sanottiin tulleen 4 vuotta nyrkkeilyään sellaiseksi, ettei hänen koti-kaupunkinsa eivätkä sen koirat enää tunteneet häntä. — Pankration oli nyrkkeilyn ja painin yhdistelmä. Sai käyttää kaikkia liikkeitä, ei toki purra eikä repiä silmiä tai muita helliä paikkoja. Aseita ei. Moni heitti silti henkensä. Niin vaarallista oli leikki. Usean voimailijan kuvapatsaassa on ruhjotut "pankratiaskorvat".

Palkinnoiksi annettiin voittajille aikaisemmin arvoesineitä, kuten metalliteoksia ja kalliita kankaita. Sittemmin jaettiin vain oksista tehtyjä seppeleitä, joita liehuvat nauhat koristivat.

75:nen olympiadin aikana kerrotaan Persian sotajoukkojen päällikön kysyneen, mitä kreikkalaiset

silloin tekivät. "Viettävät olympialaisia, katsovat kilpailuja", oli vastaus. "Ja mitä annetaan palkinnoksi niissä kilpailuissa?" kysyi hän vielä. "Puun oksa", vastattiin. "Voi meitä, Mardonius, olet tuonut meidät semmoisia miehiä vastaan, jotka eivät kilpaile kullasta eivätkä hopeasta, vaan siitä, kuka heistä on kunnollisin!"

Palkintojen jako oli mitä juhlallisin. Airut, joka itse oli saanut palkinnon airueiden kilpailussa, huusi voittajan jakopaikalle. Ylhäisten ja pappienkin ollessa läsnä sekä yleisön katsellessa jännittynä laski purppurapukuinen tuomari seppeleen onnellisen voittajan päähän. Tuhannet ja taas tuhannet kansalaiset päästivät riemukkaita suosionosoituksia, niin että ilmat raikuivat. "Voittajat tunsivat olevansa jumalien veljiä ja ruhtinaita ylempiä."

Näin kilpailuihin innostuneen kansan keskuudessa harjoitettiin arvatenkin ahkerasti voimailua. Se lisäsi terveyttä ja voimaa, sankarillista mieltä ja miehuutta helleniläisiin. Se loi heidän keskuuteensa nuorukaisia ja miehiä, joilla oli mitä kaunein ja sopusuhtaisiin ruumiin rakenne. Vanhan ajan taide ihastui heihin. Heitä se käytti esikuvinaan luodessaan verratomia kuvanveistotuotteitaan. Niitä on vedetty paljon päivän valoon maan sisästäkin. Niitä tai toisintoja niistä on useiden maiden kouluissa ja yksityisillä. Yhä ne kiinnittävät tutkijain mieliä, ihmetyttävät katsojia ja antavat kiihkeitä voimailun harjoittamiseen.

Myöskin aikansa rakennustaiteseen vaikutti helleniläinen voimailu. Itse Olympiaan muodostui kokonainen sarja huomattavia rakennuksia. Palsetran, gymnasion ja stadionin lisäksi oli siellä ainakin kolme jumalien temppeliä. Heran sievässä temppelissä säilytettiin

eräitä voimailun muistomerkkejä, m. m. pöytä, jonka päältä jaettiin seppeleet voittajille. Zeuksen komean tempelin kuuluisissa päätyotsikoissa on kilpailu- ja taistelulukuvia. Itse Zeuksen kuva oli 13 m korkea, Fidiäs-nimisen kuvanveistäjän luoma. Sitä sanottiin ihmeteltävän kauniiksi. Roomalaiskeisari Caracalla ihastui siihen niin, että olisi tahtonut oman päänsä kuvan Zeuksen pään kuvan tilalle. — Kaikula — jonilainen pylväistö —, siellä kuului kaiku seitsekertaisesti. — Prytaneion, rakennus, jossa Olympian voittajia kestittiin valtion kustantamalla juhla-aterioilla. — Eri valtioilla oli yhteensä tusina eri verokamareja. — Vielä muita rakennuksia. Eri rakennusryhmien ympärillä ja välillä vihertäviä kasvustoja, jotta oli kaunista katsella. Vihdoin rakennuksissa ja niiden lähellä viehättäviä kuvanveistokoristeita. Eräs ryhmä esitti yhdeksätä Troijan sodan kreikkalaispääallikköä, toinen pronssiryhmä huilunsoittajia — 35 lasta ja näiden opettajaa, jotka olivat hukkuneet vesimatalla. Pienhköjä veistotuotteita oli arvaamattoman paljon.

Hellästi vaalittu helleniläinen urheilu elosti ja kohotti kukoistukseen taiteita ja muuta henkistä toimintaa samalla kuin ruumiillista. Se on vaikuttanut laajalle ympäristöönsä. Vielä nykyään ammenetaan siitä innostusta ja oppia eri valtojen ja kansojen keskuuteen. Niin on tehtävä varsinkin meidän työläisten, jotka tarvitsemme terveitä ruumiillisia ja henkisiä voimia voidaksemme sitä pikemmin valloittaa itsellemme paremmat taloudelliset ja yhteiskunnalliset olot ja vihdoin kehittää kaikille ihmisille mahdollisimman hyvät kehitystilaisuudet suovan yhteiskunnan.